

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Etenduskunstide osakond

teatrikunsti visuaaltehnoloogia õppekava

valguskujundaja eriala

Elerin Tammel

**VALGUSKUJUNDUSE LOOMINE ENDLA TEATRI
LAVASTUSELE “KUMMITUSED”**

Loov-praktiline lõputöö

Juhendajad: Margus Vaigur, MA,

Ele Viskus, MA

Kaitsmisele lubatud .....

Viljandi 2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. LAVASTUSE ÜLDKIRJELDUS.....	4
1.1 Ibsen ja “Kummitused”	4
1.2 Ingomar Vihmar lavastusest.....	5
1.3 Lavastuse “Kummitused” lavakujundus	6
2. VALGUSKUJUNDUSE LOOMINE	8
2.1 Eeltöö	8
2.2 Prooviperiood ja valguskujunduse valmimine	11
2.3 Viimistlus ja dokumentatsioon.....	15
3. ENESEANALÜÜS	17
3.1 Eesmärkidest lõpptulemuseni.....	17
3.2 Hinnang ja õppetunnid	19
KOKKUVÕTE	21
KASUTATUD ALLIKAD	23
LISAD.....	24
Lisa 1. Fotosid lavastusest ja protsessist	24
Lisa 2. Valgustite riputusplaan.....	28
Lisa 3. Suunatabel	29
Lisa 4. Filtrite näited	32
Lisa 5. “Kummitused” valguspildi rida.....	34
SUMMARY	37

SISSEJUHATUS

Käesoleva loov-praktilise lõputöö kirjalik osa annab ülevaate valguskujunduse loomise protsessist Endla teatri lavastusele “Kummitused”, mis esietendus 9. novembril 2019. aastal Endla teatri Kūūinis. Lavastus põhineb samanimelisel norra näitekirjaniku Henrik Ibseni näidendil. Tegin lõputöö osas sellise valiku, sest soovisin repertuaariteatris individuaalset valguskujundaja rolli kogemust ning mind paelus ka klassikalisel teosel põhinev lavastus. Oma seminaritöös, mis kandis pealkirja “Valgusala töö teatri väljasõidul”, sain erinevate intervjuude kaudu veidi lähemalt tuttavaks Ugala, Rakvere ja Endla teatriga. Nende põhjal tundus Endla teater väga sümpaatne ning turvaline keskkond, kus alles algajana end teostada.

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida lavastusele loodud valguskujundust, selle erinevaid aspekte ja samuti valguskujundaja tööprotsessi. Käesolev töö koosneb kolmest peatükist, millest esimeses tutvustan lavastust üldisemalt, annan ülevaate lavastuse sisust ning tutvustan lavakujundust. Teises peatükis toon välja valguskujunduse loomisega seotud protsessid ning analüüsin neid kolme etapi põhjal, tuginedes peamiselt Nick Morani teosele “*The Right Light*”. Morani intervjuudel põhinevas raamatus räägivad mitmed valguskujundajad sarnastest etappidest valguskujunduse loomeprotsessis. Nendeks etappideks on eeltöö, prooviperiood ja valguskujunduse valmimine ning viimistlus ja dokumentatsioon. Viimaks peatun eneseanalüüsil, milles analüüsin tehtud tööd eesmärkidest lõpptulemuseni ja annan omapoolse hinnangu. Lisaks toon välja erinevad õppetunnid, mis kõige enam esile tulid ning mis on kasulikud edaspidiseks meelde jätta.

Töös ei lasku ma liialt tehnilistesse detailidesse, vaid pigem keskendun valguskujunduse sisulisele poolele ja selle analüüsile, sest pean seda lugejate jaoks olulisemaks ja huvitavamaks. Täpsemad tehnilised andmed nagu suunaplaan ning valgustite riputusplaan, on leitavad töö lõpus olevates lisades.

1. LAVASTUSE ÜLDKIRJELDUS

“Kummitused”

Esietendus 9. novembril 2019. aastal Endla teatri Kүүinis.

Dramaturg: Anne-Ly Sova

Tõlkija: Henrik Sepamaa

Lavastaja: Ingomar Vihmar

Kunstnik: Jaanus Vahtra

Valguskunstnik: Elerin Tammel

Muusikaline kujundus: Ingomar Vihmar

Osades: Kleer Maibaum Vihmar (Proua Alving), Tambet Seling (Pastor Manders), Nils Mattias Steinberg (Osvald), Priit Loog (Tisler Engstrand), Fatme Helge Leevald (Regine)

1.1 Ibsen ja “Kummitused”

Henrik Ibsen, täisnimega Henrik Johan Ibsen, sündis aastal 1828 väikeses Lõuna-Norra külas ning suri 1906. aastal. Tihedamalt hakkas ta teatriga tegelema 23 aastaselt, kui sai Bergeni teatris lavastajaks ja dramaturgiks. (Adams, 2020) 19. sajandi lõpul algas Euroopa teatris Ibseni näidendite tulekuga periood, mida iseloomustab lause: “Täiuslik tasakaal hea teatri ja universaalse kõlapinnaga sotsiaalse probleemi vahel võib anda olulist lisa maailma draamakirjanduse varasalve.” (Hartnoll, 1989, lk 213) Ibseni edulugu läbis mitmeid vastuseise kriitikute ja teiste teatritegijate poolt, rohkem Euroopas kui Ameerikas, kuna ta käsitles palju kaasaegse ühiskonna moraaliprobleeme, mis polnud sel ajal tavaline. Omapärane oli ka see, et mitmed Ibseni tähtsad rollid olid kirjutatud naistele. Sarnaselt

näidendiga “Kummitused”, kajastavad väikelinna sumbunud elu veel mõned Ibseni teosed nagu “Nukumaja”, “Rahva vaenlane” või “Ühiskonna toed”. (Hartnoll, 1989)

“Üks skandaalsemaid näidendeid,” (Pesti, 2019) on lause, mis on öeldud teose “Kummitused” kohta. Näidendi autor Henrik Ibsen kirjutas selle 1881. aastal ning käsitles toleaeegses ühiskonnas mitmeid tabuteemasid, nagu abieluvälised lapsed, edasi pärandatud haigused, rahaabielu. Samuti paljastas ta pealtnäha ideaalse perekonnaelu varjatud poole, kus leidis valetamist, varjamist ning vassimist. Veel tegeleb näidend konservatiivsuse ja liberaalsuse vahelise vaidlusega, kus pastor seab küsimuse alla erinevaid kooseluvorme, mille osas proua Alving mingit probleemi ei näe. Skandinaavias keelati teose mängimine pea 20 aastaks ning mujal puhkes pärast lavastuse väljatoomist alati skandaal. Tänapäeva kontekstis enam näidendi skandaalsusest rääkida ei saa, kuid sarnased teemad on ka praegu ühiskonnas aktuaalsed. “Kummitusi” on Eestis kokku lavastatud neli korda, neljas kuulub siis Vihmarile. (Pesti, 2019)

Teose tegevus toimub Lääne-Norras ühe suure fjordi lähistel asuvas väikeses külas, kadunud härra Alvingu mõisas. Seal kohtuvad omavahel kõik viis tegelast ja peavad mitmeid vestlusi erinevatel teemadel. Suuremad sündmused teose jooksul on härra ning proua Alvingu abielu varjukülgede avalikustamine pastor Mandersile, just valminud lastekodu mahapõlemine, perepoja Osvaldi haiguse avastamine ja varjatud saladuse päevavalgele toomine. Saladus seisneb selles, et teenijatüdruk Regine polegi tisler Engstrandi tütar, vaid härra Alvingu lõtvade elukommete vili ning seega ka perepoja Osvaldi veresugulane.

“Kummitusteks” võib pidada teoses erinevaid vanamoelisi kombeid ja mõtteviise, mis ei lase rahus uut moodi elada, või ka ibsenlikke luukeresid kapis. Lisaks vanemate patte, mis on kandunud lastele edasi. (Pesti, 2019)

1.2 Ingomar Vihmar lavastusest

Henrik Ibsen on lavastaja Ingomar Vihmari üks lemmikuid näitekirjanikke. Tema teosed pakuvad nii näitlejale kui ka lavastajale mänguruumi. Vihmar on öelnud, et tema arvates on Ibsen üks väheseid, kes oskas kõiki oma tegelasi täielikult läbi näha, andes sellega võimaluse

neid erinevat moodi tõlgendada. “Ta annab sulle võtme kätte ja siis võid sellega avada uksi, mida ise tahad.” ütleb Vihmar. Lavastaja peab “Kummitusi” õpetlikuks ohudraamaks, mis tähendab, et alguses on kõik väga lõbus, aga siis läheb järsku kõik allamäge, sest on keskendatud liigselt valedetele asjadele elus. (Jürisson, 2019)

Ingomar võrdleb teose avaldamise aega praegusega ja tõdeb, et sisuliselt pole midagi muutunud. 1800. aasta lõpul tekitas näidend ärevust, kuna rõhus silmakirjalikkusele ning kaksikmoraalile ühiskonnas, mis ei olnud tol ajal tavaline. Praegusel ajal pole küll näiliselt midagi keelatud, aga samas pole ka midagi lubatud. Inimesed seesmiselt hoiavad ikka kinni sellest, mida keegi arvab või kuidas suhtutakse teatud eluviisidesse. Üldiselt oli lavastaja eesmärk pakkuda põnevat ja kerget vaatamist, mis samal ajal paneks ka mõtlema. (samas, 2019)

Ei saaks öelda, et tegu oli kerge vaatamisega, kui mõtlen lavastusele, aga põnevaga küll. Pikad ja sisutihedad dialoogid vajasisid täielikku keskendumist ning kaasamõtlemist, et lõpuks lavastusest enda jaoks midagi kaasa võtta. Kergust lisasid ehk tegelaste pigem muretu suhtumine ja huumori kaasamine. Lavastuse prooviperioodil nägin tõesti Vihmari mainitud mänguruumi, milles leidis suur hulk tõlgendusvõimalusi. Oli huvitav jälgida trupi ja lavastaja soovi kogu tegevus enda jaoks lahti mõtestada ning siis jälle ümber mõtestada, kui ei tundunud päris õige.

1.3 Lavastuse “Kummitused” lavakujundus

Valguskujundust ei ole võimalik vaadelda üksikult, see on alati tugevalt seotud kõigi lavastuse osadega, eriti aga lavakujundusega. Seetõttu pean vajalikuks kirjeldada lavastuse “Kummitused” lavakujundust ning tuua eraldi välja aspektid, mis otseselt valguskujundust ka mõjutasid. Lavakujunduse autor oli Jaanus Vahtra, kes on varem vaid mõned korrad lavakujundusi teinud. Tema eesmärk oli lavale tuua skandinaavialik ja modernne elutuba, mis mõjus väga korrapäraselt ning sätitult võrreldes teose sisuga, kus kogu korrapärasus kiht kihi haaval lagunes.

Tulles lava sügavusest ettepoole, asetses laval tagataustana mõeldud kile, mis jäeti täielikult valguse hoolde, et kile asemel näeks taustal aknast paistvat vaadet mägisele fjordile või lastekodu põlengu tulekumale. Lisaks muutis valgustatud kiletaust lava ruumilisemaks, andes märku, et tausta taga on veel teine koht. Seejuures saigi just valgus olla aspekt, mis kile taha teise olustiku loob ning ruumi laiendab. Sealt edasi paiknes laval suur mustade raamidega klaasist sein, mis kattis sama ala nagu kilegi ja samuti andis valgusele võimaluse huvitavalt ruumi kujundada. (vt Lisa 1, Pilt 1) Kile ning klaasseina vahele jäi koridorilaadne ruum, mis täitis veranda rolli. Seal paiknes paremal pool väike valge aialaud, mille kõrval üks sarnase stiiliga valge aiatool. Laual oli tuhatos ja väike pokaal. Klaasseinale lasti ka veepiisku, mis iseloomustas valitsenud ilma ning meeleolu lavastuse kestel. Klaasseina ees paiknes mõisa elutuba, mis jaotus mõtteliselt kolmeks osaks. Vasakult poolt alustades asetses esimeses osas punane diivan ja selle kõrval lillepostament. Edasi tuli kesklava, kus polnud ühtegi mööblieset, aga seal asetsesid klaasseinal uksed, kust sai verandale. Viimases osas oli ümmargune klaasist laud, mille ümber kaks punast tugitooli. Laual lebasid ajaleht, kirjatarvete tops, taskurätikute karp ning proua Alvingu eneseabi laadi raamatud.

2. VALGUSKUJUNDUSE LOOMINE

Käesolevas peatükis toon välja lavastuse “Kummitused” valguskujunduse loomise protsessis kõige olulisema ja proovin kõrvutada enda tehtud tööd briti valguskujundaja ning õppejõu Nick Morani raamatus läbikäivate mõtetega. Valguskujunduse loomise protsessi olen jaganud kolme etappi: eeltöö, prooviperiood ja valguskujunduse valmimine, viimistlus ja dokumentatsioon. Idee jagada valguskujunduse loomeprotsess etappideks tugineb Morani raamatul “*The Right Light*”, kus autor on intervjuerinud mitmeid valguskujundajaid. Intervjuudest võib välja lugeda, kuidas paljud valguskujundajad on oma kujunduse protsessi jaganud mõtteliselt sarnasteks eelpool mainitud etappideks.

2.1 Eeltöö

Minu jaoks algas töö lavastusega 2019. aasta suvel, kui lugesin läbi Ibseni kirjutatud näidendi. Füüsiliselt liitusin lavastusmeeskonnaga alles kavandite esitamisel suve lõpus. Kui Morani teoses mainivad mitmed kujundajad, et nende alguspunkt on teksti lugemine ja lavastaja mõtete kuulamine, nende üle arutamine (2017), siis minul lavastajaga otseselt mõtete vahetamist ei olnud. Lõputöö praktilise osa juhendaja Margus Vaiguri kaudu sain aimu, et Vihmar pole ka sellist tüüpi lavastaja. Ta jätab valguskujundajale suuresti vabad käed ning annab omapoolset tagasisidet pigem lõppfaasis, kui valguspildid valmivad. Samuti aitas kaasa minu juhendaja kauaaegne koostöökogemus lavastajaga, mis tähendas, et tema oskas nõu anda, mida Vihmar oodata võib või mis talle kindlasti ei meeldiks.

Näidendit lugedes, nagu raamatu lugemise puhul ikka, tekkisid peas pildid tegevuspaigast ja atmosfääri tundmus. Hoidsin tugevalt kinni asukohast ning mägisest vaatest, mis pidevalt aknast paistis ja mida ka tegelased vahel mainisid. Lisaks kujutasin Alvingute mõisa ette üpris hämarana, tumeda sisustusega, kuid soojana. Nendest kujutlustest lähtuvalt otsisin

internetist pilte, mis toetaksid tekkinud mõtteid ning koostasid *mood board*'i, ehk inspireerivate piltide kogumi. (vt Lisa 1, Pilt 6 ja 7)

Kõike seda tegin enne, kui olin näinud lavakujundust. Kavandite esitamisel nägin maketivormis planeeritavat lavakujundust ja sain rohkem aimu, millega ning kuidas saaksin lavakujundust arvesse võttes töötada. Eelkõige nägin kujunduse mõõtmeid ja paiknemist lavaruumi suhtes. Valguskujundaja Mark Henderson kirjeldab sarnast olukorda, kus tema alustab oma kunstilist tööd alles siis, kui on näinud lavakujundust, sest üldjuhul liitub valguskujundaja umbes sellises faasis. “Seega, mis iganes eelarvamuslik asi sul pähe on tekkinud, lugedes näidendi teksti, saab minema puhutud, sest sul on, mis sulle antakse,” ütleb ta. (Moran, 2017, lk 30)

Pärast kavandeid osalesin esimesel lugemisel, kus sai lavastuse lugu veel arusaadavamaks ning kuulsin ka näitlejate mõtteid teose kohta. Kerkisid esile peamised teemad, mille osas peale Ibseni ka trupil oma arvamus oli, nagu vanamoeline konservatiivsus, Ibseni naiste käsitus ja silmakirjalikkus. Seejärel alustasid näitlejad ning lavastaja proovisaalis misanstseenide kallal töötamisega ja mina sain samuti omaette valguskujunduse osas tulnud ideede peale mõelda ning neid katsetada. Panin oma peas kokku üldisema visuaalse pildi lavastusest ja selle atmosfäärist ning seadsin kolm suuremat eesmärki, mida tahtsin valgusega saavutada.

Esimeseks eesmärgiks oli sooja-külma kontrasti kasutamine. Soovisin eeslavale, kus asus lavastuse kontekstis siseruum, tekitada pigem sooja valguse, võib-olla isegi liiga sooja, et tekiks kontrast klaasseina taga oleva ruumiga, mis oleks valgustatud külmade toonidega. Teadsin omandatud teadmiste ja kogemuste tõttu, et värvi kontrast ehk värviringil olevad vastastikused toonid enamikel juhtudel toimib ning eriti sooja-külma kontrast, kuna seda kooslust näeme igapäevaelus enim. Näiteks õues olev õhtune, hämar valgus paistab tihti sinaka tooniga ja sellele on kontrastiks oranžika valgusega tänavalaternad või aknast paistev külm kuuvalgus koosluses siseruumis oleva küünlavalgusega.

Teine eesmärk lähtus samuti loogikast ning loomulikkusest. Plaanisin tekitada aknast paistvat mägist vaadet, mis minu peas pidi välja nägema võimalikult tõetruu reaalelule. Kuna tekstist käis pidevalt läbi halva, sombuse ilma mainimine, siis ei tahtnud tausta väga

värviliseks ja rõõmsaks teha, vaid jääda külmade ning hallide toonide juurde. Värvide mõtlesin kasutada rohkem lõpustseenides, kus hakkas päike tõusma ning taevaskõrgus läks selgemaks, mis tuli samuti esile tekstist.

Kolmandaks, kuna lavastuse tegevus toimus ühe ööpäeva jooksul, tundus jällegi loogiline, aga ka põnev ülesanne luua lavale ööpäeva kulgemine valguse abil. Idee saamiseks aitas ilmselt kaasa varem eriala tunnis käsitletud ülesanne, kus proovisime ka päeva kulgemist valguse kaudu jutustada. Morani intervjuus valguskujundaja Natasha Chiversiga puudutavad nad ka naturalismi teemat ja Chivers näeb selliseid loomulikkusest ning reaalsusest käivitatud ideid pigem ühe alustalana, mis võib hiljem täielikult muutuda, aga ei pruugi (Moran, 2017). Näen sarnaselt ka oma lõputöö protsessis neid loomulikke ja loogilisi ideid nüüd alustaladena, millest inspireeruda, kuigi algselt tundus, et võiksin nende mõtetega lõpuni minna.

Kuna teadsin, et teatrisse kohale minnes, kui algab valguskujunduse realiseerimine, on aeg piiratud ning võiksin algses idees kindlam olla, siis otsustasin maastiku kujutamise ideed varem TÜ VKA *black box*'is katsetada. Tehniliselt oli mõttes kasutada erinevate kraadinurkadega profiil-tüüpi prožektoreid, mille ette asetada eritooni valgusfiltreid. Seejärel lõigata valguskiired nuga nuga ristkülikuteks ja suunata ühe kitsa ala peale. Lavakujunduse suhtes oleks mainitud ala tähendanud klaasseina ning kile vahelist osa. Plaanis oli kasutada ka *hazer*'it, mis on teatud tüüpi tosumasin, et tekitada lavale uduse ja sombuse ilma atmosfäär, mis oleks profiilidega tekitatud valguskiired õhus kolmnurgakujuliselt välja toonud ning minu silmis kujutanud eemalt paistvaid mäetippe. (vt Lisa 1, Pilt 8) Mainin ära, et katsetuse ajal tajusin lavakujundust teisiti ning ei mõelnud oma ideed hoolikalt läbi. Katsetus oli positiivne ja algselt tundus, et saan seda meetodit kasutada küll. Hiljem läks siiski teisiti.

Enne Endla teatrisse kohale minemist valmistasin lavastuse lina, mis on tekstiraamatu põhjal lavastuse lahti kirjutamine, tuues välja stseenid, tegevustiku, laval viibijad, aja, koha, valgust puudutavad detailid ja muu. See andis selgema ülevaate lavastuse kulgemisest ning märkasin rohkem olulisi detaile, mida sain valguskujundusele mõeldes meeles pidada. Oluliseks sai aeg, ilm ja erinevad kommentaarid tegelaste poolt, mis puudutasid valgust või atmosfääri. Nende kaudu oli võimalik mõelda täpsemalt, milliseid suundi ning filtreid võiksin kasutada,

et laval toimuvat ilmestada ja võimendada. Kuna koostas linna ainult tekstiraamatu põhjal, ilma proove nägemata, siis hiljem juba proovisaalis istudes ning valguskujundust luues tegelikult linna ei kasutanud. Esiteks seetõttu, et kõik, mis tekstiraamatus olemas oli, ei jõudnud päris üks ühele lavale. Teisalt ei ole ma tekitanud endale teadlikku harjumust kasutada linna valguspiltide salvestamisel. Veel enam, kui sain lavakujundusega koos valguspilte katsetada, selgus, et kõik ei toimi nii, nagu arvasin, ning pidin palju uut proovide käigus välja mõtlema.

2.2 Prooviperiood ja valguskujunduse valmimine

Olen jõudnud järjega prooviperioodi, kus alguses lihtsalt jälgisin proove ja vaatasin, kus on stseenides fookus, kus oleks vaja midagi rõhutada ning kuidas toimub lavastuse dünaamika. Lisaks sain proovide vahel juba katsetada nii vanu kui ka uusi ideid. Esimene kord nägin lavaproovi umbes kolm nädalat enne esietendust, kuid stabiilsemalt liitusin meeskonnaga kaks nädalat enne. Valguskujundaja Mark Henderson mainib Morani teoses, et käib enne kujunduse tegemist võimalikult vähe proovides, täpselt nii palju, kui vaja, sest muidu võib hakata liialt ebaolulistele detailidele keskenduma (Moran, 2017). Arvan, et oleneb kindlasti lavastusest ja selle keerukusest, aga pigem nõustun Hendersoni mõttega ning tunnen, et sain piisavalt olla lavastuse “Kummitused” proovides enne, kui hakkasin valguskujunduse loomisega tegelema, ilma, et oleksin hakanud keskenduma vähem tähtsale.

Kogu prooviperioodi oli minule suureks abiks Vaigur, kes tundis väga hästi saali, sealset tehnikat ning erinevaid võtteid, mida oma karjääri jooksul kasutanud on. Ta tundis ka tänu kauaaegsele koostööle Ingomar Vihmariga tema käekirja ja ootusi valguskujundusele, mis kõik kokku andis üsnagi turvalise keskkonna, kus tegutseda. Juhendaja eesmärgiks oli juhtnööre anda, mis järjekorras midagi teha võiksin, küsida küsimusi ning panna mõtlema sellele, mis on oluline valguse kujundamise aspektist. Lisaks oli oluline juhendaja poolne tagasiside andmine ja suunamine, kui näiteks tehtud töö ei vastanud ootustele.

Alustuseks vaatasime juhendajaga põhjalikumalt läbi kõik tehnilised võimalused, mis Endla teatri Kūūnis kasutada olid. Näiteks erinevad riputuskohad, milleks olid laelused valgussillad ja lava külgedel olev rõdu. Lisaks sain tehnikat paigutada lava põrandale või

põrandal olevatele balletitornidele, mis on tornilaadne raam, kuhu prožektoreid kinnitada, ning mis on tihti kasutuses balleti valguskujunduses. Kõikides nimetatud kohtades paiknesid läheduses ka dimmerkanalid ehk voolupesad, mis on ühendatud dimmeriga, et halogeenlampe hämardada. Olemasolev tehnika koosnes üldiselt konventsionaalsetest seadmetest: erinevate võimsuste ning läätsedega PAR-, profiil-, fresnel- ja PC-tüüpi prožektoritest. Lisaks olid olemas ka valgusfiltrid ning gobod ehk valgustite ette käivad erinevate mustritega metallist šabloonid, mida oli arvestatav valik. Pärast ülevaadet oli aeg sammhaaval hakata püstitatud eesmärke teostama ja erinevaid ideid katsetama.

Lavastuse valguskujundus valmis kahe viimase nädala sees, mil olin iga päev teatris kohapeal, ning päevad möödusid üsna kindlas rütmis – hommikune proov, õhtune proov ja nende vahel kolmetunnine paus, kus sain segamatult saalis toimetada, proovida erinevaid lahendusi või vahetada filtreid, et proovi ajal valguspuldi taga olla ning valguspilte kujundada. Valguspult, millega töötasin, oli ETC Ion Xe ja see oli paigutatud saali rõdule, et oleks parem vaade lavale ning viibiksin meeskonnaga ühes ruumis. Tavapäraselt asub valguspult lava taga tehniliste töötajate ruumis, kust näeb lavale ainult kaamera kaudu ekraanilt, mis sobib etenduste mahamängimiseks, mitte kujunduse tegemiseks.

Enne ideede katsetamise juurde minemist alustasin lavastuses olevate oluliste fookuspunktide väljavalgustamisega. Selleks olid kohad, kus näitlejad enim viibisid, nagu diivan, laud ning selle ümber olevad toolid ja klaasi taga olev istumiskoht. Selle jaoks kasutasin PAR 64 tüüpi seadmeid, millel olid sees keskmise kiirelaiusega lambid (CP 61), ning suunasin need lagipähe soovitud kohale. Selliselt sai kõige fokuseeritumalt lisada intensiivsust konkreetsetele kohtadele, tekitamata liigset valgusmüra lavapilti.

Nagu eelnevalt mainitud, oli esimeseks ideeks tekitada valgusega sooja-külma kontrast. Selleks paigutasin eeslava kohale, kus paiknes siseruum, suunaga lagipähe ETC fresnel prožektoreid. Nende ette valisin Lee 207 (Full C.T. orange) filtri, mis laseb läbi rohkem spektri soojemat ala, nagu punane, kollane, roheline ja vähem siniseid toone. Seetõttu mõjub saadav valgusvärv soojana. Sellele vastukaaluks tekitasin läbi klaasseina külma tooniga kontravalguse ehk tagant suunatud valguse, mida sai põhjendada väljast tuleva valgusena. See aitas välja tuua ka klaasil olevaid veepiisku, kuid ei ulatanud väga palju näitlejateni, et ka neile tagant valgust lisada. Selleks kasutasin PAR 64 (CP 62) seadmeid ning tooni andsin

Lee 501 (Robertson Blue) filtritega, mis laseb läbi rohkem sinakat ja punast spektrit, vähem rohelist ning kollast ala. Seetõttu mõjub saadav valgusvärv külmana.

Et eeslavale rohkem jahedat kontravalgust saada, mis jõuaks ka näitlejateni, juhtis Vaigur tähelepanu klaasseinale, mis andis mitmeid võimalusi valguse suunamiseks läbi selle. Ka Morani raamatus mainivad mõned valguskujundajad akende tähtsust lavakujunduses ja kui neid on, siis alati valguskujunduses seda ära kasutada kui võtmesuunana (Moran, 2017). Tunnistan, et alguses ei püüdnud klaassein laval selliselt minu tähelepanu, kuigi tegemist oli kõige silmapaistvama kujunduselemendiga, aga juhendaja suunamisel hakkasin neid võimalusi märkama. Mõlemalt küljelt klaasseina tagant nii saali rõdult kui ka põrandalt kasutasin ETC S4 profiil (fix 50) ning Selecon PC 1,2 prožektoreid ja jällegi külma tooniga filtreid Lee 501, et läbi akna paistvat valgust eeslavale tekitada. Selliselt tekkisid põrandale ilusad aknaraamide varjud ning samuti paistis näitlejate peale neid vormiv valgus.

Järgmiseks eesmärgiks oli tekitada fjordimaastiku vaade kiletaustale. Kui lavakujundust reaalselt ülespanduna nägin, sain kohe aru, et see, mida TÜ VKA *black box*'is katsetanud olin, ei toimiks. Esiteks oleks ümbritsev valgus ja eriti eestvalgus hakanud domineerima ning mägisest taustast poleks midagi alles jäänud. Kooli *black box*'is katsetatud versioon tundus algselt toimivana, kuna teostasid seda tühjas ja pimedas ruumis, kus muud valgust polnud. Teiseks selgus pärast mitmeid katsetusi, et ainus viis oli ikkagi konkreetselt kile peale valgust suunata, et midagi näha oleks ning see ka silmailu pakuks. Seejärel olime valiku juures, kas proovida kilele tekitada päriselule võimalikult sarnane tulemus, mis oleks võimalik olnud videoprojektsiooni abil, või läheneda kujundlikult ja lahendada see valgusega. Kooskõlas kunstnikuga otsustasime, et jääme kujundliku lähenemise juurde ja proovime valgust kasutades tausta lavastuse heaks tööle panna.

Niisiis kasutasin kiletausta valgustamiseks selle taha põrandale paigutatud PAR 64 seadmeid (lambiga CP 62) alt üles suunaga, mis tekitas taustale laiad valgussambad (vt Lisa 1, Pilt 2) Üle ühe kasutasin Lee 500 (Double New Colour Blue) ning Lee 075 (Evening Blue) filtreid, mille puhul esimene andis kilele külma ja hallika tooni ning teine taevasinise, kuna samuti lasevad läbi põhiliselt ainult sinist, lillat ja punast spektrit. Kujunduses sain kasutada nii ühte tooni kui ka teist ja samuti nende segu. Lisaks sammastele panin kile taha põrandale *blinder*'id, mis on mõeldud võimsa valgustugevusega inimest pimestama, eriti

kontsertvalgustuses. Nende abil markeerisin tulekahju kuma, ning kui neile väga väikese intensiivsuse andsin, tekkis taustale väljast paistvate aiavalgustite ilme (vt Lisa 1, Pilt 3) Lisaks kasutasin neid lavastuse lõpustseenis pimestava päikesevalguse tekitajatena.

Kolmanda ideena tahtsin valgusega kogu lavastuse vältel kujutada ööpäeva kulgemist, kuna see oli nii ka lavastaja nägemuses ja näidendis. Algul mõtlesin jällegi loogiliselt, et laval võiks toimuda valguse liikumine, kas siis vasakult paremale või vastupidi, nagu päike taevas. Üsna varsti nägin, et selliselt toimides limiteeriksin hulgaliselt võimalusi valguspiltides teatud seadmeid koos kasutada ja tulemus oleks pigem igav olnud. Seda märkas ka juhendaja ning julgustas sellest ideest lahti laskma ja olema julgem olemasoleva tehnika kasutamises. Seejärel hakkasingi rohkem kompositsiooni, kontrasti ning silmale huvitavamalt looma, kui järgima loogikat, aga mingil määral siiski eristasin kujunduses päevase ja öise aja, näiteks varieerides kilele suunatud valguse intensiivsust.

Moran toob oma raamatus välja briti teatritegija Steven Berkoffiga intervjuu, kus ta nimetab elu teise klassi teatriks, millega tahab öelda, et teater peab olema võimsam, intensiivsem ning poeetilisem kui päriselu, niisamuti ka valguskujundus teatris (Moran, 2017). Olen sellega tegelikult päri ja saan aru, et teater võiks pakkuda inimestele midagi silmapaistvamat ning jõulisemat kui hall argipäev. Lavastuse “Kummitused” valguskujunduse valmimisprotsessis sain vägagi maadelda nende mõtetega, kui avastasin end jälle loomulikkust ja tagasihoidlikkust taga ajamas. Õnneks suunas Vaigur lisama rohkem aktsenti, värvi ning kontrasti sinna, kuhu ehk loogilises mõttes seda vaja poleks olnud, aga tulemusena muutis pildi palju huvitavamaks ning pani lavakujunduse elama. (vt Lisa 1, Pilt 4 ja 5)

2.3 Viimistlus ja dokumentatsioon

Enne esietendust oli aega, et valguspildid proovide käigus läbi käia, üle vaadata ning teha parandusi või täiendusi. Selle tegevuse juures oli kõige olulisem jälgida valguspiltide üleminekuid, mis hõlmas piltidesisest dünaamikat, millal mõni seade kustub ja millal teine süttib, ning üldist üleminekuaega, mis ajaga tahaksin järgmist valguspilti valmiskujul laval näha. Üleminekud olid tehtud kujunduse puhul üsna pikad ja sujuvad, sest soovisin, et piltide vahetused ei oleks väga märgatavad. Selline soov põhines lavastuse kontseptsioonil, kus rõhk oli rohkem tegelastevahelistel vestlustel ning lavakujundus ega stseenide toimumiskoht ei muutunud. Seega võtsin üheks ülesandeks hoida fookus olulisel ja samal ajal muuta piisavalt palju üldpilti, tuginedes ööpäeva loogikale, et see liiga üksluseks ei jääks.

Moran peab valguspiltide aegade valikut üheks olulisemaks aspektiks kujunduse loomisel ning ilmestab oma mõtteid näitega, kus üldine punane valgus laval vahetub sinisega ning on palju võimalusi, kuidas see toimuda võiks. Vahetus saab toimuda sama ajaga, punane valgus kustub ja samaaegselt süttib sinine valgus – sellise versiooni puhul toimub valguspildis ka värvide segunemine ning oluline määraja on kestvus, kas see toimub 2 sekundiga või 2 minutiga. Üheks variandiks võib olla veel punase valguse täielik kustumine enne, kui sinine hakkab pilti lisanduma. Sellisel juhul tekib laval vahepeal väga hämar ja sünge ilme. Viimaseks näiteks toob ta vahetuse, kus sinine valgus hakkab pilti lisanduma ühest lava nurgast ning sujuvalt täidab lõpuks kogu ruumi. Kõik variandid loovad lavale väga erineva dünaamilise pildi, kus oluline tegur on aja pikkus. (Moran, 2017) Neid erinevaid variante lugedes tunnen tagantjärele oma kujunduse puhul, et oleksin võinud ehk rohkemgi valguspiltide üleminekute dünaamika kallal töötada, aga andsin oma parima ja saan edaspidi sellele vajadusele rohkem rõhku panna.

Dokumentatsiooni valmistamisega tegelesin nii prooviperioodil kui ka pärast esietendust. Kujunduse valmimise ajal oli selles osas kõige olulisem valguspiltide juurde saada selged ning piisavalt detailsed selgitused, et mänguperioodil oleks Endla teatri valgusmeistritel võimalikult lihtne valmistatud pildijada maha mängida. Sellele lisaks oli väga oluline ka kõik valguspildid tekstiraamatusse kirja panna, mis aitab valgustajal veelgi täpsemalt töötada. Eraldi tehnika riputusplaani ei koostanud, sest ETC valguspuldiga, millega töötasin, sai lihtsalt ja üsna korrektselt valmistada juba programmeerimise käigus seadmete

asetusplaani ning juurde lisada ka legendi. ETC valguspultides nimetatakse seda *Magic Sheet*'iks, mida sain ka hõlpsasti kasutada valguspiltide tegemisel, mis tegi kogu töö väga mugavaks. Pärast esietendust oli vaja veel valmistada suunatabel, mis sisaldaks kõigi kujunduses kasutusel olevate prožektorite suundade kirjeldusi võimalikult detailselt ja arusaadavalt, et selle järgi oleks võimalik valgustajal, kes pole lavastuse protsessis kaasas olnud, teostada kogu tehniline montaaž võimalikult täpselt. Lisaks märkisin ära iga seadme ees oleva filtri või selle puudumise. Kui dokumentatsioon oli valmis, andsin selle ülevaatamiseks Vaigurile ning hiljem jäi see Endla teatri valgusmeistritele töövahendiks.

3. ENESEANALÜÜS

Käesolevas peatükis keskendun veel enam algselt püstitatud eesmärkidele, protsessis toimunud muutustele ja lõpptulemusele. Analüüsin, millised olid algsed ajendid ning mis põhjustas muutusi tegema. Lisaks annan tehtud tööle enda poolt subjektiivse hinnangu ja toon välja mõned õppetunnid, mis endaga kaasa võtsin.

3.1 Eesmärkidest lõpptulemuseni

Konkreetseid eesmärke püstitasin lavastuse “Kummitused” valguskujundusele kolm, mille seadsin omandatud teadmiste, varasema kogemuse ning lihtsalt tunnetuse pealt. Esimeseks eesmärgiks oli sooja-külma kontrasti loomine. Nagu ka varem mainitud, lähtusin eelkõige teadmistest ja kogemustest, et selline toonide kooslus mõjub hästi ning inimese silmale loomulikult. Samuti tekkis näidendit ja tekstiraamatut lugedes tunne, et halva ja sombuse ilma puhul võiks väljas olev valgus paista külma ning kõle ja mõisaruumi markeeriv valgus võiks olla hubaselt soe. See eesmärk sai kõige plaanipärasemalt lõpptulemuses ka esindatud, aga mõned täiendused siiski lisandusid. Nendeks olid näiteks mitmed valgussuunad, mis lähtusid lavakujundusest, eelkõige klaasseinast, läbi mille sai hõlpsalt väljast tulevat külma valgust ka eeslavale tuua, et vormida näitlejaid ning anda lavapildile veel enam kontrasti. Lisaks kasutasin mõlemat tooni ehk julgemalt, kui olin alguses ette kujutanud. Tagantjärele näen oma algset ideed veidi primitiivsena, kuna keskendusin ainult põhilistele valgussuundadele, mis on valguskujunduse puhul pigem hädavajalikud, nagu kontra või lagipähe suunad. See on tingitud sellest, et esialgsed ideed tekkisid ilma lavakujundusele mõtlemata. Samuti keskendusin kontrasti loomise puhul pigem ruumide eraldamiseks, aga toonide segamisel tekkinud ruumides saavutasin tegelikult palju elavama pildi. Tean, et alustalad on samuti vaja alati paika panna, aga oleksin saanud sellest veel edasi mõelda, vaadates just antud lavakujundust ning saali erinevaid võimalusi. Seega esimese eesmärgi

puhul võin rääkida pigem täienemisest, mitte päris muutumisest, mille tõi esile juhendajapoolne suunamine ja koos katsetamine erinevate seadmete ning suundadega.

Teine püstitatud eesmärk hõlmas kiletaustale mõeldud lahendust. Lavastuse tekstist lähtuvalt paistis akende tagant fjordimaastik ja ilm oli enamasti vihmane ning hall. Sellest tulenevalt kujutasin ette üsna realistliku ilmega mägist pilti, mida valgusega kujundada. See idee vajab lõpptulemuseks kõige enam muutusi, eelkõige seetõttu, et olin enne lavakujunduse reaalselt nägemist seda veidi valesti mõistnud ja jätnud oma mõttes kiletausta otseselt valgustamata. Alles teatrisaalis kohal olles sain alles aru, et tausta saab panna mõjuma ainult valgust otseselt selle peale suunates, aga ka see arusaam tuli läbi mitmete katsetuste erinevate suundadega ning seadmete erinevate asukohtade proovimisega. Sellest järeldan, et kiletaustale valguslahenduse loomine nõudiski oma olemuselt katsetuste põhjal lähenemist, kuna tegemist ei olnud tavapärase lavakujunduselemendiga. Samuti ei oleks taustale mõeldud algne plaan laval toimunud, kuna teostas katsetuse täiesti pimedas saalis, kus polnud lavakujundust, ega ühtegi teist valgusvihku, mis oleksid maastiku pildi koheselt ära lämmatanud. Seega arvan, et eeltöö faasis jäi puudu suurema pildi nägemisest ja ei tulnud selle peale, et võiksin katsetusel arvestada ka muu valgusega, mis lavastuses käiku läheb.

Viimaseks suuremaks eesmärgiks seadsin ööpäeva kulgemise valguse kaudu, kus kogu lavastuse vältel liiguks valgus kas vasakult paremale või paremalt vasakule, mõeldes päikese liikumisele. Lähtusin sellest, et lavastuse tegevus toimus ühe ööpäeva jooksul, seega arvan, et selline idee oli iseenesest õigustatud ning loogiline ja otseselt polnud ka eesmärgi täitmisega probleemi. Idee muutus, kui sain aru, et selline teostus oleks olnud üsna igav ning üksluine, kuna erinevate prožektorite kooskasutus oleks olnud limiteeritud ja piirav minu peas olnud esialgse idee järgi. Lõpptulemusena suutsin lahti lasta rangest ööpäeva kulgemise mõttest ning keskendusin rohkem kompositsiooni loomisele valgusega, et ruum oleks terviklik ja laval toimuvaga kooskõlas. Siiski püüdsin mingil määral ka ööd ning päeva eristada, enamasti taustavalguse kaudu, mis andis kindlasti kujundusele dünaamikat juurde. Mitmed valguskujundajad Morani raamatus toovad välja, et on algusest peale teadlikud, et mingid ettekujutused või mõned algsed plaanid tegelikult ei toimi ja peavad need kas välja jätma või neid muutma. Nad ei pea seda kuidagi negatiivseks, vaid arvavad, et muutused on head ja viitavad selle töö paindlikkusele. (Moran, 2017)

Just selliste lõpptulemusteni jõudes oli näha, et vajasin tihtipeale kellegi targema ja kogenuma, kes minu jaoks oli selles protsessis Vaigur, julgustust ning suunamist. Märkan seda ka üldisemalt enda juures, et erinevate muutuste tegemisel otsin kellegi teise kinnitust või arvamust enne, kui hakkan seda ellu viima. Valguskujundajana olen tegelikult veel vähe kogunud ja pigem algusfaasis, seega arvan, et väike ebakindlus, ettevaatlikkus ning tagasihoidlikkus on normaalne osa protsessist, et õppida ja paremaks saada, mistõttu hindan väga ka tagasisidet.

3.2 Hinnang ja õppetunnid

Proovin anda selles alapeatükis hinnangu kõigile kolmele etapile, mille kolmandas peatükis välja tõin, ning lahti mõtestada, mida õppisin. Alustan eeltöö faasist, mille jooksul tutvusin materjaliga ja lavastusmeeskonnaga, kaardistasin esialgsed mõtted ning seadsin mõned eesmärgid, millest ühte ka katsetasin, ja koostasid lina, et saada parem ülevaade lavastuses toimuvast. Eeltöös läbitud etapid olid minu arvates kõik vajalikud ning õigustatud, aga leian, et alates lavakujunduse maketi nägemisest oleksin võinud väljakujunenud ideed põhjalikumalt üle vaadata ja teha juba algfaasis muudatusi või mõelda ka teistele variantidele. Seega eeltöö oleks võinud põhjalikum olla. Samas olen kogunud, et valguskujundaja töö põhineb suurel määral ka katsetustel ning peab olema paindlik. Korralik eeltöö ei takista siiski hiljem katsetamast ja muutusi tegemast, ehk aitab isegi rohkem erinevaid ideid esile tuua.

Järgmine etapp, milleks oli prooviperiood ning valguskujunduse valmimine, sõltus paljuski eelmisest, ehk siis ka selle hinnangusse kandub edasi puudujääk põhjalikkuses. Lähtusin võib-olla liiga palju suhtumisest, et kohapeal katsetan ja vaatan, kuidas midagi teha võiks. Usun, et sellisele suhtumisele andis hoogu ka olukord, kus puudus lavastajaga pikem vestlus ning mõtete vahetamine, mis oleks ilmselt pannud oma ideid detailsemalt läbi mõtlema. Samas näen, et selles ametis katsetamine ja jooksvalt ideede mõtlemine on aktsepteeritav ning vahel isegi paratamatu, olenevalt lavastusest, asukohast, ettevalmistusaja pikkusest ja muust. Kui mõtlen valguskujunduse valmimis protsessile, siis üldiselt kõik sujus ja suuri komplikatsioone ei tekkinud. Minu isiksuse üheks tugevuseks, aga ka nõrkuseks on alandlikkus ning tasadus, mis on mind enamasti erinevate koostööde puhul vägagi aidanud

ja teeb minuga töötamise lihtsaks. Samas jääb mul vahel puudu julgusest oma mõtteid jagada või olla konkreetne mingis visioonis. Neid mõlemaid aspekte enda juures sain kogeda ka lõputöö protsessis ning tahan edaspidi teadlikumalt areneda neist lähtuvalt oma eriala vallas.

Kujunduse valmimise lõpujärgus mitmeid kordi valguspilte läbi vaadates võib tekkida tunne, et tahaks kõike muuta ning tulevad uued ideed. Sellises olukorras on vaja osata ühel hetkel tehtud tööle punkt panna ja leppida tulemusega, sest muuta ning täiendada saaks lõputult. Õnneks minul ei jäänud aega ülemõtlemiseks, vaid kogu aeg kulus vajalikule viimistlusele, nagu piltide puhastamine ebavajalikust, efektide kohendamine ja üleminekute korrigeerimine. Samuti nägin, et olen võimeline üsna lihtsalt tööga lõpetama ning rahulduma lõpptulemusega, kuigi tean, et tulemus saanuks olla kindlasti veel parem ja leidsin mitmeid ideid, mis oleksid samuti toimunud, võib-olla isegi paremini. Arvan, et see on tervislik – näha arenemisruumi, aga leppida ka hetke olukorraga.

Lisaks juba mainitud õppetundidele tunnen, et kõige enam õppisin selles protsessis nägema lavakujundust kui lõuendit, mida saab valguse abil vormida ning esile tuua. Veel kogesin valguskujunduses klaasiga töötamist ja nägin selle plusse ning miinuseid. Üheks plussiks on kindlasti võimalus suunata valgust läbi klaasi, et see mõjuks aknast langeva loomuliku valgusena ning seejuures oleks põhjendatud. Miinuseks võib pidada tekkivaid peegeldusi, mis võivad publikut häirida või suunata valgust ebavajalikku kohta. Samuti sain aru, et pean õppima lahti laskma kinnisideedest, mis ei pruugi tegelikult toimida või lavastust toetada.

KOKKUVÕTE

Käesoleva loov-praktilise lõputöö eesmärk oli anda ülevaade valguskujunduse loomise protsessist Endla teatri lavastusele “Kummitused” ning seejuures analüüsida valguskujunduse erinevaid aspekte ja minu kui valguskujundaja tööd. Jagasin oma töö kolmeks peatükiks, kus esimeses tutvustasin üldisemalt lavastust, lavastaja mõtteid ning lavakujundust. Lavakujundust pidasin oluliseks välja tuua, sest valguskujundus on sellega väga tihedalt seotud ja sõltub paljuski lavakujundusest.

Teises peatükis lahkasin kogu lavastusprotsessi, jagades selle kolmeks etapiks. Esimene etapp hõlmas eeltööd, kus tutvusin lavastuse materjaliga, lavastusmeeskonnaga ning lavakujundusega maketi näol. Selles perioodis oli kõige olulisem inspiratsiooni kogumine ja eesmärkide seadmine. Püstitasin kolm suuremat eesmärki, milleks olid sooja-külma tooni kontrasti loomine, fjordi maastiku vaate tekitamine kiletaustale ning valgusega päeva kulgemise kujutamine terve lavastuse vältel. Järgmine etapp sisaldas valguskujunduse valmimist ja proove, mille raames keskendusin põhjalikumalt seatud eesmärkidele ning nende teostamisele. Viimane etapp oli viimistlus ja dokumentatsioon, kus tõin välja valguspiltide üleminekute olulisuse ning käsitlesin suutlikkust alustatud töö õigel ajal lõpetada. Lisaks mainisin dokumente, mis on tähtsad valguskujunduse üleandmisel teatrile.

Viimases peatükis käisin veel kord läbi püstitatud eesmärgid ja analüüsisin nende ajendeid ning muutusi põhjustavaid aspekte. Püüdsin anda ka omapoolse hinnangu tehtud tööle ja sõnastada mõned õppetunnid, mida selles protsessis õppisin. Kõige suuremat puudujääki nägin põhjalikkuses, kus oleksin võinud mõningad ideed rohkem läbi mõelda ning liikuda esimestest mõtetest julgemalt edasi. Kõige enam õppisin nägema lavakujundust kui lõuendit, mida valguse kaudu vormida, ning töötama valguskujunduses klaasiga. Lisaks nägin arengut oma olemuses, kui pidin lahti laskma kinnisideedest, mis osutusid liialt piiravaks.

Lõputöö protsess Endla teatri lavastuse “Kummitused” juures möödus minu jaoks põnevalt ja õpetlikult. Sain praktiseerida koolis õpitut ning tugineda eelkõige varasematele kogemustele. Sain tunda, et Endla teatris valitseb tõesti toetav keskkond, mis oli ka ootuspärane. Mul on hea meel, et sain selles protsessis nii mõningaidki vigu teha, millest õppida. Soovin siit edasi minna julgemalt ning kindlamalt oma ideid teostades ja rakendades veelgi enam omandatud teadmisi ning oskusi.

KASUTATUD ALLIKAD

Adams, R. M. Henrik Ibsen. Norwegian dramatist and poet. <https://www.britannica.com/biography/Henrik-Ibsen>, (10.05.2020).

Endla teater. 2019. Lavastuse tutvustus: Kummitused. <https://www.endla.ee/lavastused/kummitused>, (20.03.2020).

Hartnoll, P. 1989. Lühike teatriajalugu. Tallinn: Eesti Raamat.

Jürisson, A. 2019. Küünis võtavad koha sisse kummitused. <https://parnu.postimees.ee/6820656/kuunis-votavad-koha-sisse-kummitused>, (25.04.2020).

Moran, N. 2017. The Right Light. Interviews With Contemporary Lighting Designers. London: Palgrave.

Pesti, M. 2019. Nukrad ja helged kummitused. <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/teater/nukrad-ja-helged-kummitused/>, (25.04.2020).

Õun, M. 2019. Lavastuse “Kummitused” fotod. <https://www.flickr.com/photos/endlateater/sets/72157711735353411/>, (25.04.2020).

“Kummitused” mood board’i pildid: <https://www.pinterest.com/elerintammel/kummitused/>

Lee filtrite nimetused Lee Filters kodulehelt: <https://www.leefilters.com/lighting/colour-list.html>

LISAD

Lisa 1. Fotosid lavastusest ja protsessist

Pilt 1. Ülevaade lavastuse lavakujundusest

Pilt 2. Lee 075 filtritega PAR-id kiletaustal ja läbi klaasi suunatud valgus näitlejal

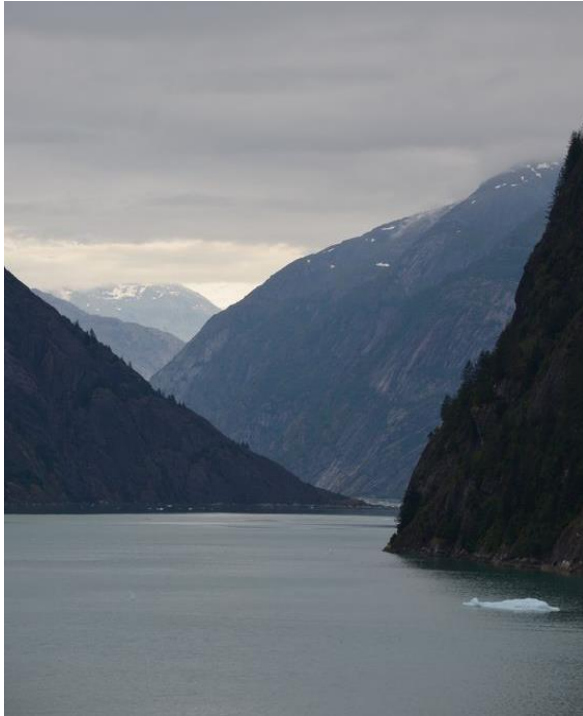
Pilt 3. Tulekahju stseen

Pilt 4. Sinise kontravalguse kasutus

Pilt 5. Oranži kontravalguse kasutus

Pilt 6. Mood board'ilt pilt mägisele vaatele

Pilt 7. Mood board'ilt pilt mõisaruumist

Pilt 8. Fjordimaastiku katsetus TÜ VKA black box'is (vasakult paremale Lee 501, Lee 600, Lee 201, Lee 136 filtrid)

Lisa 3. Suunatabel

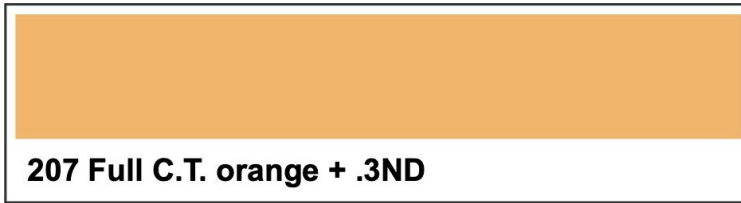
KUMMITUSED suunatabel

Ch	Seade	Asukoht	Värv	Suund	Vasak serv	Parem serv	Ülemine serv	Alumise serv	Märkused
LAGI									
2	2x PAR 64 CP62	I SILLA PEAL	L106	otse alla kilele					toetuvad ninale
8	2x PAR 64 CP62	I SILLA PEAL	L106	otse alla kilele					toetuvad ninale
1	ETC S4 25/50	I SILD	L502 võsa gobo		vahekäigu poole peal	postament	parem uks		max väike, väga vähe fookuses t väljas
9	ETC S4 25/50	I SILD	L502 võsa gobo		aknal	lauast veidi vahekäigu pool	vasak uks	tooli ääres (tool on sees)	max väike, väga vähe fookuses t väljas
3	PAR 64 CP62	I SILD	L500	kontra klaasile					lamp horisontaalselt
6	PAR 64 CP62	I SILD	L500	kontra klaasile					lamp horisontaalselt
7	PAR 64 CP62	I SILD	L500	kontra klaasile					lamp horisontaalselt
4	2x PAR 64 CP62	I SILD	L777	kontra klaasile					lamp horisontaalselt
5	2x PAR 64 CP62	I SILD	L777	kontra klaasile					lamp horisontaalselt
18	2x ETC S4 36	I SILLA STANGE	L502	aknale	ülevalt kitsam, alt laiem	ülevalt kitsam, alt laiem	ülemisest akna raamist all pool	alumise akna raamini	max suur, max fookus
10	PAR 64 CP61	II SILD	L501	diivanile lagi pähe				diivani seljatugi sees	

16	PAR 64 CP61	II SILD	L501	lauale ja toolidele lagi pähe					
12	ETC S4 Fresnel	II SILD paralleel ch 3ga	L207	lagi pähe		diivan sees	enne tribüüni	klaas- sein	katab 1/3 eeslava
14	ETC S4 Fresnel	II SILD paralleel ch 6ga	L207	lagi pähe			enne tribüüni	klaas- sein	katab 1/3 eeslava
15	ETC S4 Fresnel	II SILD paralleel ch 7ga	L207	lagi pähe	vasak lava äär		enne tribüüni	klaas- sein	katab 1/3 eeslava
19	Selecon Pacific 12/24	IV SILD	L253	eest valgus diivanile					max väike
26	Selecon Pacific 12/24	IV SILD	L253	eest valgus lauale ja toolidele					
21	Selecon PC 1,2	IV SILD paralleel ch 12ga	L502	üldine eest valgus	vasak lava äär		kileni	veidi enne tribüüni	katab 1/3 eeslava
23	Selecon PC 1,2	IV SILD paralleel ch 14ga	L502	üldine eest valgus			kileni	veidi enne tribüüni	katab 1/3 eeslava
25	Selecon PC 1,2	IV SILD paralleel ch 15ga	L502	üldine eest valgus		parem lava äär	kileni	veidi enne tribüüni	katab 1/3 eeslava
28	Selecon PC 1,2	V SILD	L503	lisa eest valgus lauale ja toolidele					klapid
36	Selecon PC 1,2	V SILD	L503	lisa eest valgus diivanile					klapid
42	2x CYC 1,2	V SILD	OW	publik					
41	2x Griven Fresnel	VI SILD	OW	publik					
RÕDU									
81	ETC S4 fix 50	A pool	L501	diago- naalis läbi akna	kaotada ümarad servad ja lõigata välja publik				max suur, max fookus
91	ETC S4 fix 50	B pool	L501	diago- naalis läbi akna	kaotada ümarad servad ja lõigata välja publik				max suur, max fookus

82	Selecon PC 1,2	A pool	L501	eeslava läbiv valgus	klaasini	enne tribüüni	u. 2m sein	enne lava kesk-kohta	mitte piirata klappidega (peegeldus)
92	Selecon PC 1,2	B pool	L501	eeslava läbiv valgus	enne tribüüni	klaasini	0,5m üle diivani selja-toe	enne lava kesk-kohta	mitte piirata klappidega (peegeldus)
PÕRAND									
72 48 47 46	8x blinder	Kile taga ja PARide taga nende vahedes	OW	veidi üles suunatud					seisavad yoke peal
74 75	4x PAR64 CP62 floor can	Kile taga	L075	üles kilele, kogu ulatuses valgustatud				samal maal teistega	lamp horisontaalselt
76 77	3x PAR64 CP62 floor can	Kile taga	L500	üles kilele, kogu ulatuses valgustatud				samal maal teistega	lamp horisontaalselt
71	ETC S4 fix 50	A pool tornil 4. astmel	L501	läbi vahe-käigu	kilest lahti	klaasist lahti	u. inimese kõrgu-sel	ümar äär sirgeks lõigatud	veidi fookuses t väljas
70	Selecon PC 1,2	A pool tornil 3. astmel	L501	läbi klaasi diagonaalis					
49	Selecon PC 1,2	B pool tornil 3. astmel	L501	läbi klaasi diagonaalis					
51	PAR56 flood	B pool kõrval toas	OW	üle lava läbiv valgus			0,5m üle diivani selja-toe	toolid sees	

Lisa 4. Filtrite näited

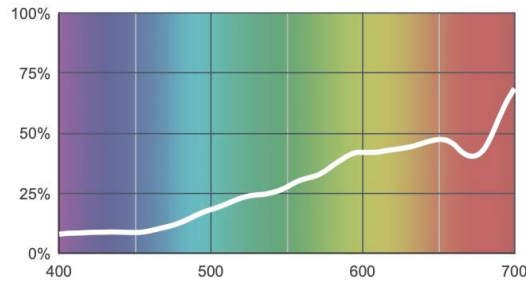
[View on leefilters.com](#) / [Find a Dealer](#)

Converts daylight (6500K) to tungsten (3200K) and reduces light 1 stop.

Mired Shift	+159
-------------	------

	Source C 6774K	Tungsten 3200K
Transmission Y	32.5%	32.6%
x	0.435	0.515
y	0.386	0.423
Absorption	0.49	0.49

Light transmitted (Y%)
for each colour
wavelength (nm)

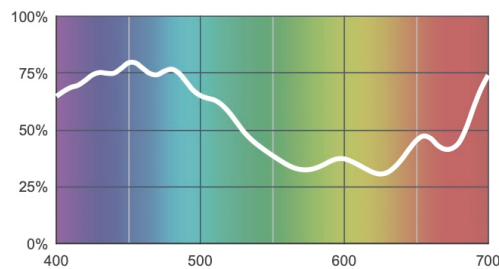

[View on leefilters.com](#) / [Find a Dealer](#)

An alternative to the CTB series with warmer tones and a lesser green cast for face and key light.

	Source C 6774K	Tungsten 3200K
Transmission Y	43.4%	40.6%
x	0.246	0.357
y	0.249	0.356
Absorption	0.36	0.39

Light transmitted (Y%)
for each colour
wavelength (nm)

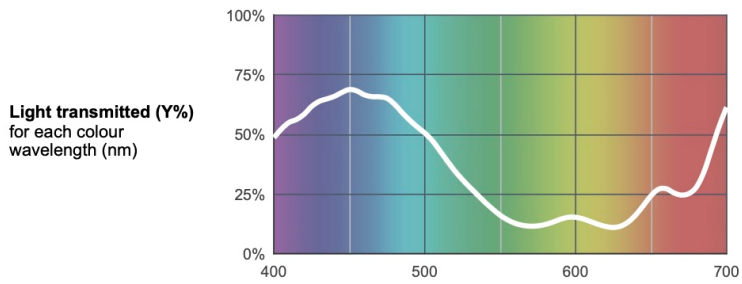

500 Double New Colour Blue

[View on leefilters.com](http://leefilters.com) / [Find a Dealer](#)

The strongest of the NCB series for dramatic white face and key light where warmer tones than CTB are required.

	Source C 6774K	Tungsten 3200K
Transmission Y	23.3%	20.1%
x	0.2	0.29
y	0.187	0.296
Absorption	0.63	0.7

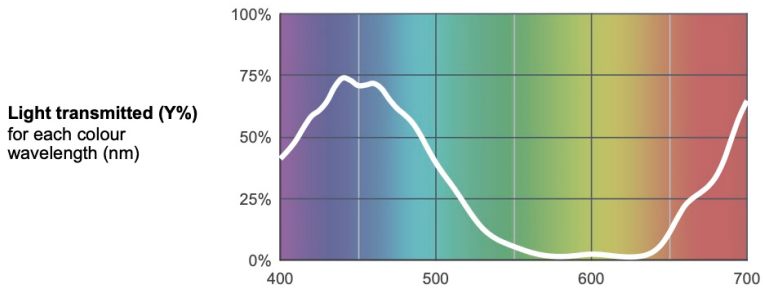

075 Evening Blue

[View on leefilters.com](http://leefilters.com) / [Find a Dealer](#)

Good for night scenes and romantic moonlight.

	Source C 6774K	Tungsten 3200K
Transmission Y	12.5%	8.5%
x	0.158	0.198
y	0.117	0.192
Absorption	0.9	1.07

Lisa 5. "Kummitused" valguspildi rida

I vaatus

Cue nr	Cue tekst	Follow	Fade up	Fade down
1	SAAL		0	0
1,02	VIHM MUUSIKAGA / SAAL MAHA		4	11
1,03	FATME ISTUB		5	10
1,1	PRIIT KOPUTAB		10	10
1,2	SITANE VIHM		15	15
4	EKS MA SIIS LÄHEN		40	60
6	TA TULEB KOHE		30	30
7	AGA ISTU OMETI		10	10
8	LASTEKODUST RÄÄKIMA		20	40
10	MITTE KINDLUSTADA		20	40
11	EI PEAKS SEDA TAKISTAMA		40	60
14	VAENE POISS		40	60
16	RASKE SÜÜKOOREM		15	15
18	ÜKS PÕHJUS VEEL		35	60
19	JAH, TULE		15	15
19,05	LAVALT ÄRA	11	11	11
19,1	SAAL		15	10

II vaatus

Cue nr	Cue tekst	Follow	Fade up	Fade down
20	VIHM MUUSIKAGA / SAAL MAHA	15	4	11
20,1	VAATUSE ALGUS		40	11
20,2	PROUA SULGEB UKSE		15	15
23	MINUS ON MIDAGI KUMMITUSLIKKU		20	35
24	KÜLL MA VÄLIMISTEST AITAN SUL		25	30
25,1	KAS TEIE SÜDAMETUNNISTUS		10	10
28	JAJAH, ARUTAME SEDA ASJA		35	60
29	PASTOR VÕTAB ASJAD JA LÄHEB		15	15
30	OLEN ELANUD ILMA SINUTA		30	60
32	ÄRME SELLEST ENAM RÄÄGI		35	45
34	SEE KOHUTAV HIRM		30	30
37	MINA EI SAA SINNA MIDAGI PARATA	45	40	45
38	TULEKAHJU2	5	5	5
38,1	SAAL		30	10

III vaatus

Cue nr	Cue tekst	Follow	Fade up	Fade down
39	VIHM MUUSIKAGA / SAAL MAHA		4	11
39,1	REGINE PANEB UKSI KINNI		15	15
39,2	PASTOR TUPPA		10	10
40	PROUA TUPPA		30	60
42	PANGE KÕIK UKSED KINNI		30	55
44	KUI MU OMA POEG		45	60
45	MINU ARVATES EI OLNUD SEE ÕIGE		15	15
46	KAS AEG ON HILINE		20	20
48	NÜÜD OLED SA REGINE MINULT ÄRA VÕTNUD		20	20
49	AITÄH EMA		10	10
49,1	EMA ANNA MULLE PÄIKE	30	30	20
49,2	PÄIKE2	15	15	10
50	BLIND	15	15	15
50,1	BO	15	15	15
50,2	KUMMARDUS		20	10
50,3	SAAL		10	10

SUMMARY

The written part of my creative-practical final thesis gives an overview of the process of creating lighting design for the Endla Theater's production "Ghosts", which premiered on November 9, 2019 in the Barn of the Endla Theater.

The aim of this creative-practical final thesis was to give an overview of the process of creating lighting design for the Endla Theater production "Ghosts". In doing so, to analyze it's lighting design, different aspects of it and my work as a lighting designer. I divided my work into three chapters, where in the first I introduced the production in more general terms. In the second chapter I dissected the whole production process, dividing it into three stages. The first stage included preliminary work, where I got familiar with the material of the production, the production team and the stage design in the form of a model. I set three major goals, which were to create a warm-cold contrast with lights, to create a view of the fjord landscape on a background, and to imitate a day go by in the light throughout the play. The next stage included the completion process of the lighting design and the rehearsals, in which I focused more thoroughly on the goals and their implementation. The final stage was the finishing and documentation, where I highlighted the importance of light transitions. In addition, I mentioned documents that are important in handing over lighting design to the theater.

In the last chapter, I went through the goals again and analyzed their motives and the aspects that caused changes. I also tried to evaluate my work and formulate some of the lessons I learned in this process. I saw the biggest shortcoming in the depth of my work, where I could have thought through some of the ideas more and moved on more boldly from the first thoughts. Most of all, I learned to see stage design as a canvas to be shaped through light and to work with glass in light design. In addition, I saw development in my nature when I had to let go of obsessions that turned out to be too restrictive.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Elerin Tammel,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Valguskujunduse loomine Endla teatri lavastusele "Kummitused", mille juhendajad on Margus Vaigur ja Ele Viskus, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Elerin Tammel
18.05.2020